

APUS RY:N RAPORTTEJA 1 | 2009

Tuusulan Gustavelundin linnustoseselvitys 2009

Juha Honkala
Seppo Niiranen

Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuharrastajat Apus ry.

Tuusulan kunta

KESKI- JA POHJOIS-UUDENMAAN LINTUHARRASTAJAT APUS RY. 1 | 2009

Kannen kuva: Silkkiuikku
Raportin kuvat: © Juha Honkala

SISÄLLYS

1 Johdanto	4
2 Tutkimusalue- ja menetelmät.....	5
2.1 Tutkimusalueen kuvaus.....	5
2.2 Linnustokartoituksen suoritus.....	6
3 Tulokset.....	8
3.1 Vesilinnut.....	8
3.2 Rantalinnut (kahlaajat, lokit ja tiirat).....	8
3.3 Rantalinnut (satakieli, sirkkalinnut, kerttuset ja pajusirkku)	8
3.4 Muut linnut.....	10
4 Johtopäätökset ja suositukset.....	11
Lähteet	11
Liitteet.....	12
LIITE 1 (1/3)	12
LIITE 2 (2/3)	13
LIITE 3 (3/3)	14

1 Johdanto

Tuusulan Gustavelundin alueen pesimälinnuston selvitys tehtiin Tuusulan kunnan tilaamana työnä. Työn painopiste oli EU:n direktiivilajeissa ja uhanalaisluokituksessa huomioiduissa lintulajeissa sekä muissa vähälukuisissa lintulajeissa. Alueella elävien lajien parimääriä ja elinalueita selvitettiin viidellä kartoituslaskennalla 29.4.-22.6.2009. Parimääriä ja elinalueita tulkittaessa hyödynnettiin myös kartoituslaskentojen ulkopuolelta ilmoitettuja havaintoja (BirdLife Suomi, Tiira-lintutietopalvelu), sekä Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuharrastajat Apus ry:n havaintoarkiston tietoja. Luonnontieteellisen keskusmuseon rengastustoimistosta saatiin tiedot alueella rengastetuista linnuista, joita tietoja hyödynnettiin raporttia kirjoitettaessa. Selvityksestä ja raportoinnista vastasivat Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuyhdistys Apus ry:n jäsenet, luontokartoittaja Juha Honkala ja ornitologi Seppo Niiranen.

Näkymä kunnan venepoukamasta koilliseen tervaleppäluhdan suuntaan.

2 Tutkimusalue- ja menetelmät

2.1 Tutkimusalueen kuvaus

Tuusulan Gustavelundin alue sijaitsee Tuusulanjärven kaakkoisrannalla, Tuusulan vanhan kirkon pohjoispuolella (kuva 1). Gustavelundin alueella sijaitsee kunta-alan opisto ja kunnan venevalkama. Tutkimusalueen pinta-ala on noin 40 hehtaaria.

Gustavelundin alue on kulttuuriympäristöä, jossa alkuperäistä luontoa on jäljellä niukasti. Alueen keskeisin elementti on kunta-alan opisto, jonka puistomaisilla piha- ja virkistysalueilla elää melko monipuolinen linnusto. Tutkimusalue ulottuu Tuusulanjärven rantavyöhykkeen yli avovesialueelle. Rantavyöhyke on järviruokovaltaista, vaihettuen opiston alueella hoidettuun pihapuistoon ja luonnontilaisemmilla alueilla luhtaiseksi rantametsäksi.

Opiston kaakkoispuolella on muutaman hehtaarin laajuinen, matalakasvuinen kesantoniitty. Kesäkuun alussa niitty äestettiin ja siihen kylvettiin kauraa. Opiston itäpuolella sijaitsee rehevä ja märkähajainen metsä, jonka kasvillisuustyyppi vaihtelee kosteasta lehdosta tervaleppäkorpeen. Alueella on melko runsaasti lahoppuuta. Metsän alueelle aikoinaan kaivetut ojat eivät ole kuivattaneet metsää, vaan metsän vesitalouden voidaan arvioida olevan melko lähellä luontaisenkaltaista tilaa.

Kuva 1. Tuusulan Gustavelundin linnustotutkimusalueen rajaus.

Venepoukamaan johtavan sorapäällysteisen tien molemmilta puolin on hiljattain raivattu paju- ym. pensaikkoa. Poukaman koillispuolella on valoisa,

harvapuustoinen tervaleppäluhta. Puusto on varttunutta ja puissa on kohtalaisesti luonnonkoloja linnuille pesäpaikoiksi.

Gustavelundin alueen rantavyöhykkeen järviruokokasvustot suosivat tähän elinympäristöön erikoistuneita ruoko- ja rytikerttusta sekä pajusirkkua. Lajit esiintyvät alueella melko runsaslukuisina. Rantavyöhyke ja avovesialueet tarjoavat suojaisat ruokailualueet muun muassa silkkiuikulle, sinisorsalle, taville ja telkälle. Pesivien vesilintujen määrä on kuitenkin melko vähäinen. Alueen kahlaajalajisto on niukka: pesivänä tavataan vain rantasiipiä. Lokkilinnuista ruokavieraina tavataan nauru- ja kalalokkia sekä kalatiiraa.

Gustavelundin monipuolisissa ja vaihtelevissa elinympäristöissä elää runsas valikoima varpuslintuja, joista monet ovat vaateliaita elinympäristönsä suhteen. Korkeapuustoisessa rantametsässä viihtyvät mustapääkerttu ja puukiipijä. Vähälukuisina pensaikoissa esiintyy satakieliä, luhta- ja viitakerttusia sekä viitasirkkalintu. Muutamia kottaraispareja pesii luonnonkoloissa opiston pihaan suurissa lehtipuissa, sekä venepoukaman tuntumassa tervaleppäluhdalla. Samalla alueella tavattiin toukokuussa myös pikkutikka, mutta lajin pesää ei onnistuttu löytämään.

Tutkimusalueen ulkopuolelle jäävällä avovesialueella lepäilee muuttoaikoina runsaasti vesilintuja, etenkin sinisorsia, haapanoita, taveja ja telkkiä.

2.2 Linnustokartoituksen suoritus

Gustavelundin alueen pesimälinnusto laskettiin kartoitusmenetelmällä soveltaen maalintujen kartoituslaskentaohjeita (Koskimies & Väisänen 1988). Linnustonselvityksen painopiste oli EU:n lintudirektiivin lajeissa, uhanalaislajeissa ja muissa vähälukuisissa lajeissa. Edellä mainittujen lajien etsinnässä käytettiin apukeinona linnun soidinäänen tai kutsuäänen toistamista kannettavan soittimen ja kaiuttimen yhdistelmällä (mp3-soitin ipod + kaiutin). Tällä tavoin tehostetusti etsittiin mm. luhtakanan, luhtahuitin ja pikkutikan reviierejä.

Kohteen lintuja laskettiin viitenä aamuna 29.4.–22.6.2009. Havainnointi tehtiin kävellen, kiertämällä koko tutkimusalue huolellisesti läpi. Laskennat ajoittuivat seuraavasti:

29.4. 5:45–10:50 kartoituslaskenta

7.5. 4:45–9:10 kartoituslaskenta

24.5. 4:10–8:10 kartoituslaskenta

6.6. 4:00–8.30 kartoituslaskenta

22.6. 4:50–9.10 kartoituslaskenta

Gustavelundin tutkimusalue kierrettiin jalkaisin niin tarkoin kuin mahdollista. Havainnot merkittiin selkein lyhentein peruskartasta suurennetulle käyntikartalle (1:2 000). Erityistä huomiota kiinnitettiin saman lajin muiden yksilöiden yhtäaikaisiin havaintoihin, jotta kokonaisparimäärän arviointi olisi mahdollisimman luotettava. Kauempana alueen ulkopuolella ja selvästi alueen yli lentäviä lintuja ei huomioitu.

Käyntikartoille merkittiin muistiin havainnot kaikista EU:n lintudirektiivin D1-lajeista, uhanalaisista lajeista ja muista harvalukuisista lajeista. Vähemmälle huomiolle jätettiin lähinnä tiaisten, musta- ja räkättirastaiden sekä viherpeippojen lukumäärien selvittäminen.

Parimäärät tulkittiin Koskimiehen & Väisänen (1988) mukaan. Joidenkin lajien kohdalla perimäärätulkinnassa otettiin huomioon myös laskentojen ulkopuolisia havaintoja.

Näkymä kunnan venepoukamaan johtavan tien varresta koilliseen. Kuusten takana on pientaloja. Pensaikossa oli mm. luhta- ja viitakerttusen sekä viitasirkkalinnun reviirit.

Gustavelundin tutkimusalueella oli neljä pajusirkun reviiriä. Kuvassa koiras.

3 Tulokset

Linnustoselvityksen tulosten mukaan Gustavelundin aluetta käytti pysyvänä elinalueenaan 46 lintulajia (taulukko 1). Nämä lajit joko pesivät, pitivät pysyvää reviiriä tai käyttivät aluetta toistuvasti ruokailuun. Taulukon lajeista ainoastaan pikkutikasta tehtiin vain yksi havainto. Laji on aiemmin pesinyt alueella. Ohimuuttajia tai muita satunnaisvieraita ei ole laskettu lukuihin.

3.1 Vesilinnut

Alueella pesi tai pesintää yrittivät silkkiuikku, sinisorsa, tavi ja telkkä. Silkkiuikun pesintä järviruokovyön reunassa on altis tuhoutumaan. Kovat tuulet, vedenpinnan korkeuden vaihtelut ja pedot (mm. varislinnut ja minkki) ovat useimmiten syynä sikkuiuikun pesinnän epäonnistumiseen.

Sekä sinisorsan että tavin pesinnät onnistuivat Gustavelundin suojaisten rantavyöhykkeen turvin. Rantapuihin ripustetuissa telkänpöntöissä pesi pari paria telkkiä.

3.2 Rantalinnut (kahlaajat, lokit ja tiirat)

Rantasipi oli ainoa alueella pesinyt kahlaaja. Rantasipin munapesä löytyi opiston tenniskentän liepeiltä.

Lokkilintujen pesintöjä ei todettu. Nauru- ja kalalokit ruokailivat säännöllisesti alueen eteläosan pellolla. Aamujen rauhallisina tunteina pellolla oli useimmiten parikymmentä naurulokkia ja muutama kalalokki hyönteis- ja matopyynnissä.

Kalatiirapari lepäili useina aamuina opiston rantavyöhykkeen vesikivillä, mutta pari pesii muualla Tuusulanjärven alueella.

3.3 Rantalinnut (satakieli, sirkkalinnut, kerttuset ja pajusirkku)

Rantalinnuista runsain oli ruovikoiden peruslaji ruokokerttunen, jonka reviirejä oli tutkimusalueella 11. Pajusirkun reviirejä oli rantavyöhykkeen tuntumassa neljä. Edellisiä ”peruslajeja” vaateliaampia lajeja Gustavelundin alueella olivat rytikerttunen (3 reviiriä) ja luhtakerttunen (2 reviiriä tutkimusalueella ja kolmas reviiri hiemoisesti rajauksen ulkopuolella). Rytikerttusten reviirit sijaitsivat rantavyöhykkeen järviruokokasvustoissa, kun taas luhtakerttuset olivat kuivemmalla maalla, paju- ja mesiangervokasvustoissa.

Satakielipareja oli alueella kaksi, molemmat kunnan venepoukaman ja opiston välisessä lehdossa. Viitakerttusen reviiri oli mesiangervokasvustossa alueen koillis/pohjoiskolkassa. Viitasirkkalintu lauloi kunnan venepoukamaan johtavan tien koillispuolella.

Taulukko 1. Tuusulan Gustavelundin pesimälinnut ja säännölliset ruokavieraat 2009, sekä joidenkin pesimälajien parimäärät. Pariksi on tulkittu pysyvällä reviirillä oleskelleet linnut. EU:n lintudirektiivin D1- ja uhanalaislajien tiedot on ilmoitettu omissa sarakkeissaan. CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä.

Laji		paria	EU D1	uhanalaisuus
Silkkiuikku	<i>Podiceps cristatus</i>			
Sinisorsa	<i>Anas platyrhynchos</i>	2		
Tavi	<i>Anas crecca</i>	1		
Telkkä	<i>Bucephala clangula</i>	2		
Fasaani	<i>Phasianus colchicus</i>			
Rantasipi	<i>Actitis hypoleucos</i>	1		
Naurulokki	<i>Larus ridibundus</i>			VU
Kalalokki	<i>Larus canus</i>			
Kalatiira	<i>Sterna hirundo</i>		EU D1	
Sepelkyhky	<i>Columba palumbus</i>	2		
Tervapääsky	<i>Apus apus</i>			
Käpytikka	<i>Dendrocopos major</i>	1		
Pikkutikka	<i>Dendrocopos minor</i>			VU
Haarapääsky	<i>Hirundo rustica</i>			
Västäräkki	<i>Motacilla alba</i>			
Rautiainen	<i>Prunella modularis</i>			
Punarinta	<i>Erithacus rubecula</i>			
Satakieli	<i>Luscinia luscinia</i>	2		
Mustarastas	<i>Turdus merula</i>			
Räkättirastas	<i>Turdus pilaris</i>			
Laulurastas	<i>Turdus philomelos</i>	1		
Punakylkirastas	<i>Turdus iliacus</i>	2		
Viitasirkkalintu	<i>Locustella fluviatilis</i>	1		
Ruokokerttunen	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	11		
Rytikerttunen	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	3		
Luhtakerttunen	<i>Acrocephalus palustris</i>	2		
Viitakerttunen	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	1		
Mustapääherttu	<i>Sylvia atricapilla</i>	2		
Lehtokerttu	<i>Sylvia borin</i>			
Hernekerttu	<i>Sylvia curruca</i>			
Pensaskerttu	<i>Sylvia communis</i>	7		
Pajulintu	<i>Phylloscopus trochilus</i>			
Harmaasieppo	<i>Muscicapa striata</i>			
Kirjosieppo	<i>Ficedula hypoleuca</i>			
Sinitiaainen	<i>Parus caeruleus</i>			
Talitiaainen	<i>Parus major</i>			
Puukiipijä	<i>Certhia familiaris</i>	2		
Harakka	<i>Pica pica</i>	1		
Naakka	<i>Corvus monedula</i>			
Varis	<i>Corvus corone cornix</i>			
Kottarainen	<i>Sturnus vulgaris</i>	6		NT
Pikkuvarpunen	<i>Passer montana</i>			
Peippo	<i>Fringilla coelebs</i>			
Viherpeippo	<i>Carduelis chloris</i>			
Hemppo	<i>Carduelis cannabina</i>	1		
Pajusirkku	<i>Emberiza schoeniclus</i>	4		

3.4 Muut linnut

Sekä käpytikka että pikkutikka tavattiin tutkimusalueella. Kummankaan tikan pesää ei löydetty. On mahdollista, että kumpikaan laji ei pesinyt tutkimusalueella, mutta lajien esiintyminen alueella pesimäaikaan kuvastaa alueen soveltuvuutta molemmilla lajeille. Pikkutikka on lajeista vaateliaampi, sillä sen elinalueella on oltava lahoa lehtipuuta. Pikkutikka on varmuudella pesinyt venepoukaman tuntumassa vuonna 2006, lisäksi se on havaittu samalla alueella keväällä 2007. Näiden tietojen perusteella alueen voidaan katsoa olevan pikkutikan elinaluetta.

Erittäin uhanalaisesta valkoselkätikasta on jonkin verran havaintoja Tuusulanjärven ympäristöstä. Vanhimmat tunnetut havainnot ovat joulukuulta 1970, jolloin valkoselkätikka oli havaittiin venevalkaman ja opiston välisessä metsikössä. Kevättalvella 1994 valkoselkätikkapari ruokaili säännöllisesti samassa metsikössä. Havaintoarkistosta koottujen tietojen mukaan pariskunnasta kertyi havaintoja vuodenvaihteesta huhtikuun loppuun asti (mm. reviiirummutusta), jonka jälkeen seuraava, ja samalla vuoden viimeinen, havainto tehtiin Rantatien eteläpäässä juhannuksen aikoihin. Mikäli valkoselkätikka tuolloin pesi Tuusulanjärven alueella, ei pesää löydetty.

Vuosien 2007 ja 2009 keväänä Tuusulanjärven rantametsistä on tehty useita havaintoja valkoselkätikasta. Tuusulanjärven ympäristö voisi sopia lajien pesimäalueeksi, mikäli parinmuodostus onnistuu.

Mustapääkertun reviierejä oli alueella kaksi kappaletta, molemmat sijaitsivat kunnan venepoukamaan johtavan tien ja opiston välisessä lehdossa. Samassa lehdossa oli myös toinen puukiipijän reviiereistä, toinen sijaitsi tutkimusalueen koillisosassa tervaleppäluhdan alueella.

Kottaraisen pesiä oli tutkimusalueella yhteensä kuusi. Pesistä kolme sijaitsi opiston pihamaan isojen lehtipuiden koloissa. Yksi kottaraispesistä oli lehdossa vanhassa tikankolossa ja kaksi pesää oli tervaleppäluhdalla, tervaleppien koloissa.

Näkymä kosteapohjaiselle rantaluhdalle. Luhta vaihettuu kuivemmillä paikoilla lehdoksi.

4 Johtopäätökset ja suositukset

Gustavelundin tutkimusalueen linnusto on erilaisten elinympäristölaikkujen (pihapuistot, lehdot, rantaluhdat, rantavyöhyke, niitty ym.) johdosta monipuolinen ja runsas. Vaikka pesivien lintuparien tiheyttä neliökilometriä kohden ei tutkittukaan tässä tutkimuksessa, on tiheys ”näppituntumallakin” varovaisesti arvioiden hyvin korkea. Pesimälajistossa ei ole huippuharvinaisuuksia, mutta vähälukuisia ja huomionarvoisia lajeja ovat mm. seuraavat: luhta- viita- ja rytikertuset sekä viitasirkkalintu pensaikkoalueella ja rantavyöhykkeellä, kottaraiset tervaleppäluhdalla, lehdossa ja opiston pihapiirissä sekä satakielet, mustapääkertut ja puukiipijät lehdossa ja tervaleppäluhdalla. Gustavelundin alueen rehevät rantametsät täydentävät merkittävästi Tuusulanjärven Natura 2000-alueita.

Harvalukuinen pikkutikka nähtiin alueella vain ensimmäisellä kartoituskierroksella eikä sitä näin ollen voitu tulkita tänä vuonna alueella pesiväksi. Pikkutikka on varmuudella pesinyt venepoukaman tuntumassa vuonna 2006 ja keväältä 2007 on havainto alueella olleesta pikkutikkakoiraasta. Gustavelundin alueen voidaan arvioida jo näiden tietojen perusteella olevan merkityksellinen tälle vaarantuneeksi (VU) luokitellulle lajille.

Tuusulanjärven rantametsien viimeaikaiset valkoselkätikkahavainnot (2007 ja 2009) antavat aiheen olettaa, että laji voisi asettua alueelle pesimäänkin, mikäli parinmuodostus onnistuu ja alueella on edelleen riittävästi lajin vaatimia runsaslahopuista lehtimetsää. Vanhat havainnot tästä uhanalaisesta tikasta Gustavelundin alueella ilmentävät alueen soveltuvuutta lajille.

Linnustotutkimuksen tulosten perusteella suosittelemme pidättäytymään maankäytön muutoksista linnustollisesti rikkaimmilla alueilla (tervaleppäluhta ja lehto, liite 3). Opiston pihapiirin vanhoissa lehtipuissa on kottaraisille tärkeitä, suojaista pesäpaikkoja. Lehtipuiden säästäminen turvaisi kottaraisten pesinnät tulevaisuudessa opiston alueella.

LÄHTEET

BirdLife Suomi ry 2009: Tiira-luontotietopalvelu <http://www.tiira.fi>. Viitattu 27.7.2009.

Keski- ja Pohjois-Uudenmaan lintuharrastajat Apus ry: n havaintoarkisto. Viitattu 30.7.2009.

Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988. Linnustoseurannan havainnointiohjeet. 2., uusittu painos. Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki.

Luonnontieteellinen keskusmuseo, Rengastustoimiston tietokanta: Rengastetut linnut Tuusulan kirkonkylän alueella. Viitattu 22.7.2009.

Liite 1.

Tuusulan Gustavelundin alueen yölaulajalintuja 2009.

As = rytikerttunen, Ap = luhtakerttunen, Ad = viitakerttunen, Lf = viitasirkkalintu,
Ll = satakieli.

Liite 2.

Tuusulan Gustavelundin alueen huomionarvoisia pesimälintuja 2009.

Sv = kottarainen, Cf = puukiipijä, Sa = mustapääkerttu

Liite 3.

Tuusulan Gustavelundin linnustollisesti huomionarvoinen alue.

